

ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ

Věnováno Theodoru a Gretel Adornovým

I.

Prozíravost a opatrnost jsou základem systému našeho zákonodárství. Jak by jinak mohl vzkvétat obchod a doprava, jak by mohla píce a blahobyt přinášet plody, kdyby neměla budova našeho právního řádu důmyslný a důkladný základ? Soudcové, vyzbrojeni svým vzděláním a znalostí lidí, zákony vykládají a advokáti se svou moudrostí a obratností vztah mezi lidmi a zákony zprostředkují. Advokáti studují zákony a rozhodnutí Nejvyššího soudu.

A právě tato rozhodnutí Nejvyššího soudu stála v šéfově knihovně za skleněnými výplněmi ve svazcích vázaných v kůži a se zlatými písmeny na hřbetech. Koberec ode zdi ke zdi pokrýval podlahu a ve vzduchu obvykle tkvěl chladný cigaretový kouř. V létě mívával šéf někdy otevřené okno, a to pak zaléhaly dovnitř zvuky klaksonů z ulice, brždění aut na hladké dlažbě a vlahý závan vzduchu vynesl občas nahoru i vůni jara, smíšenou s výpary benzínu. Na psacím stole stála fotografie ve velkém zlaceném rámu: dáma středního věku ve večerní róbě, s dlouhými rukavicemi na rukou, hrdlo obepnuté řadou perel - vypadala jako královna. Byla to choť advokáta doktora Klappa.

Dům, ve kterém kancelář zabírala část prvního poschodí, býval kdysi šlechtickým sídlem a byl to jediný dům toho druhu na frekventované ulici městského centra. Když se tam doktor Klapp nastěhoval, dal místnosti vymalovat, a teprve na vyběleném stropě pěkně vynikla štukatérská práce z osmnáctého století. Nejbohatší byla stropní výzdoba ve velkém prostředním pokoji. Tam seděly ženské spolupracovnice u psacích strojů a také koncipient doktor List. Poněkud vyšší postavení zaujímal koncipient doktor Wieserer. Byl to pán s řídkým knírkem pod nosem, který seděl sice v malém, ale vlastním pokoji.

O lásce, která je tou pravou hnací silou života, o lásce, která se jednou zmocní každé bytosti a je zdrojem veškerých nadějí i v advokátní kanceláři, o takové lásce si spolu povídaly slečna Sommerová a paní Kratzenauerová. Slečna Kleinertová o lásce nemluvila a nemluvila ani o slečně Langeové, i když ta měla snoubence.

Slečna Sommerová byla ve službách doktora Klappa nejdéle a paní Kratzenauerová tvrdila, že si ty své světlé nazrzlé vlasy dává barvit. Paní Kratzenauerová měla také připomínky ke statné, avšak rozhodně ne tlusté postavě slečny Sommerové a říkala o ní, že tajně zbožňuje šéfa. Slečna Sommerová však mluvila vždycky jen o svém poštovním radovi. Poštovní rada byl velice žárlivý. Trpěl revmatismem, a když jednou musel celého půl roku ležet, věnovala mu slečna Sommerová všechnen svůj volný čas, a vlastně ho z toho vypiplala. Aspoň do té míry, že dostával záchvaty jen občas a taky slabší, takže se to nedalo vůbec rovnat s dřívějším vlastním a velikým revmatismem, o kterém slečna Sommerová vždycky mluvila s respektem. Poštovní rada měl už provdané a ženaté děti. Obdarovával slečnu Sommerovou vstupenkami do opery a ona pak v kanceláři vyprávěla o pěvcích a pěvkyních, o Aidě, Othellovi a Růžovém kavalíru.

Co však byl revmatismus poštovního rady v porovnání s tuberkulózou, na kterou zemřel v tak

mladém věku manžel paní Kratzenauerové? Ještě poslední rok spávali ve společné posteli a čemé oči paní Kratzenauerové se vždycky rozzářily když mluvila o tom, jaká potěšení jí přinesl právě tento poslední rok, potěšení, která přerušoval jen kašel a nakonec ukončila smrt.

Paní Kratzenauerová se zeptala doktora Lista, co si myslí o těchto potěšeních, a mluvila o mužském světě a o užívání života. Nejmladší z jejích známých byl jeden student. Navštěvoval ji vždycky v sobotu odpoledne, nemluvil a za půl hodiny zase odešel. Doktor List na otázku paní Kratzenauerové neodpověděl, psací stroje klapaly, slabé zazvonění oznamovalo konec řádku, a když se vytahovala ze stroje napsaná stránka, ozval se vždycky krátký chrčivý zvuk. Počtem zaměstnanců to byla velká, významná kancelář.

Významná byla rozhodně klientela doktora Klappa, nebo, přesněji řečeno, byla významná sama o sobě, zároveň v ní však byly i různé důležitostní odstíny. Slečna Sommerová tyto rozdíly znala; dlouholetou praxí a šéfovou důvěrou získala – jako v podstatě jeho sekretářka – jistou ruku a cvičené oko diagnostika. Sjednávala schůzky, ohlašovala návštěvníky a uváděla je k šéfovi. Často ledacos vysvětlila ostatním, protože ti toho o vyšším světě mnoho nevěděli. A když doprovázela některého návštěvníka do šéfovy pracovny, poznal on podle jejího zdvořilého úsměvu a úslušného chování, kam ho asi zařazuje, a ona byla spokojená, když zjistila, k jakému konci rozhovor spěje, a když bylo za čalouněnými dveřmi slyšet srdečný a zjevně souhlasný smích doktora Klappa.

Slečna Sommerová se často divila slečně Kleinertové. Té určitě nebylo víc než čtyřicet, bělavě plavé vlasy jí rámovaly obličej, který určitě leckomu připadal milý; jak to, že se tedy pro ni nenašel žádný nápadník? Nebo že by se skrývalo za jejím jazykovým studiem, za jejími večerními kursy v Italském institutu nějaké tajemství? Dvakrát se přihodilo, že paní Kratzenauerová potkala slečnu Kleinertovou večer na ulici. Bylo deset hodin, ona šla z kursu a bylo jasné, že jde domů sama.

Slečna Kleinertová se opravdu učila italsky. Před dvěma roky dostala tlustou obálku z Institutu italské kultury. Byl v ní dopis s výzvou, aby se stala členkou Institutu a dala se na studium italštiny. Stručně, ale působivě tam byly vylíčeny výhody, které jí znalost této řeči zaručuje v různých oblastech: v obchodním styku, v oblasti všeobecného vzdělání i ve společenském životě. Byla tam i zmínka o členském příspěvku, ten však nebyl nijak vysoký a kromě účasti na jazykových kursech umožňoval i účast na přednáškách a dalších pořadech a také slevu při turistických zájezdech. K dopisu byl přiložen prospekt italské cestovní kanceláře. Byly na něm fotografie Lago di Garda, záběr na výjezd z dálnice, která pak pokračuje mezi vodní hladinou a oleandrovými keři, dále snímek benátské Piazzetty a měsíčního svitu nad mořem u Neapole.

Slečna Kleinertová dostávala poštu jen málokdy. Dopis si přečetla, i když to byla pouhá reklama, ale přece jen adresovaná jí osobně: pak si ho přečetla ještě jednou, a také si četla italskou hlavičku v levém rohu nahoře, a slova Institute de Cultura Italiana ji najednou začala nějak lákat, zavoněla jižním vínem, vyvolala představu sloupořadí a listnatých loubí a rozezněla se zvukem mandolíny. Slečna Kleinertová byla osamělá dáma a v té chvíli se rozhodla, že se bude učit italsky.

Italský kulturní institut našla v druhém patře moderního domu na poklidné ulici; byl v něm přednáškový sál, dvě učebny a administrativní místnosti. Když vstoupila dovnitř, uviděla u dvou psacích stolů blízko okna dámu a mladého muže sedět na otáčecích křeslech, uviděla na stěně mapu Itálie, dále barvotiskový obraz pobřežní krajiny s mořem a na dvou fotografiích nadživotní velikosti hlavy Mussoliniho a italského krále. Bylo tu nápadné ticho. Na dveřích byl mosazný štítek s nápisem Ředitel. Mladý muž si četl nějaké noviny. Vonělo to zde novým nábytkem a čistým vzduchem blízkého nábreží.

Jakmile úředník spatřil slečnu Kleinertovou, vstal, vyslechl její přání a vyplnil s ní členskou přihlášku.

Slečna Kleinertová nevynechala jedinou lekci. Jak by si jinak mohla osvojit zásobu vědomostí a získat cvik nutný pro znalost italské řeči a gramatiky? Zanedlouho už uměla tvořit futurum a perfektum, tři různé formy imperativu, a když časovala nějaké sloveso, vnímala už, jak se mění rytmus a krásná melodie slova. Možná byla při vypracovávání úkolů o to pilnější a přesnější, že si brzy uvědomila, že ve večerním kursu, kam stejně chodilo jen pár lidí, je ona jediná, kdo se učí pro

potěšení. Jeden z účastníků kursu byl nějaký úředník z ministerstva zahraničí, dva další byli zaměstnanci italské firmy a mladá dívka, která navštěvovala kurs, brzy na sebe prozradila, že si chce vzít Itala, odjet s ním do Ameriky a zařídit si v New Yorku italské knihkupectví. A tak byla slečna Kleinertová asi jediná, kdo studoval italštinu prostě pro ni samu, pro její lahodnost a půvab. Jejich profesor mohl mít tak asi třicet pět let, byl slabší postavy, nosil malý černý knírek a jedno oční víčko měl zřejmě po nějaké nemoci stále přivřené. Přesto bývaly jeho výklady velmi ohnivé. Často zvedal zaťatou pěst. a když vyslovoval nějaké nové slovo, otevřel pokaždé rychle ruku s prsty namířenými vzhůru, jako když chce vystřelit. Ke slečně Kleinertové se vždycky choval zdvořile.

A ona byla opravdu žákyně přímo vzorná. Děkala naprosto přesně všechno, co měla uloženo, a vždycky se hlásila, když se měly předčítat italské věty. Kdykoli se večer doma připravovala na hodinu, říkala si věty polohlasně sama pro sebe a cítila přitom už trochu z té radosti, kterou znala přímo z hodin, když mohla před profesorem a ostatními předčítat a její rty formovaly zvuky té řeči plné tajemství.

“Signorina Lucia, ha scritto alla modista che noi desideramo aver i nostri capelli per domenica?” Při takových větách se před ní otevíral svět dosud nepoznané krásy. Neboť ve slově signorina byla ukryta důstojnost jižních žen a měkkost jejich temného pohledu. Ve jméně Lucia slyšela melodii barcaroly, při slovech ha scritto si představovala ženu ve ztemnělém pokoji, jak rychle črtá několik slov velkými písmeny na dopisní papír a na slově domenica leželo světlo nedělního dopoledne. Slečna Kleinertová si často opakovala takové věty a někdy pracovala až do noci, kdy už v sousedním bytě panovalo naprosté ticho a za stěnou bylo slyšet, jak kyvadlové hodiny odbíjejí jedenáctou.

Musím však říci, že slečna Kleinertová - nezávisle na svém sebevzdělávacím úsilí - se osvědčila i v kanceláři. Pro doktora Klappa a doktora Wieserera nebyl vlastně žádný rozdíl, jestli na zazvonění přišla na diktát slečna Sommerová s celou svou praxí a zdatností, nebo slečna Kleinertová.

Diktáty doktora Klappa byly vždy zřetelné. “Pište, slečno,” řekl, ačkoli bylo jasné, proč slečna Kleinertová sedí vedle jeho psacího stolu s rozevřeným poznámkovým blokem. Potom se však odmlčel. Slečna Kleinertová k němu od bloku vzhlédla. Přestože už mu bylo skoro šedesát, vypadal stále ještě jako sportovec. Světlé vlasy měl už prošedivělé, uprostřed na pěšinku, nosil dobře vyžehlené košile a v každém manžetovém knoflíčku mu zářil malý diamant.

Když už pak začal diktovat, šlo to jako po másle a bylo pozoruhodné, s jakou samozřejmostí se pohyboval ve světě paragrafů, jak se nechal obsluhovat od těchto mnohoznačných a patrně i strašlivých a záhadných bytostí jako nějaký kouzelník, že snad právě nyní, v pokročilejším věku získal lehkost přímo šermířskou, nejvyšší virtuozitu mistra. Jeho dopisy byly malé vzorné texty, a přestože se v nich opakovaly stále stejné zdvořilostní a uctivé obraty, nebylo to nijak na újmu ducha rytířskosti, jímž se korespondence doktora Klappa vždy vyznačovala. I když musel oznámit dlužníkovi svého významného klienta v posledním dopise zavedení nucené správy, a tím navždy uzavřít knihu nadějí, obchodu a rodinného štěstí, přesto nikdy neopomenul ujistit i tohoto adresáta o své mimořádné úctě. Co si přitom myslel, to slečna Kleinertová nevěděla, nevěděla to ani, když přesně a s nehybnou tváří diktoval běžnou poštu a když ji potom propouštěl s lehkým úsměvem, který mu tkvěl na rtech ještě ve chvíli, kdy už měl na psacím stole ležet další akta a otvíral je s vážným soustředěním vědce.

Co se týče doktora Wieserera, ten rád žertoval s paní Kratzenuerovou. Říkal, že první povinností právníka je být právníkem, ale kdyby právník neznal život i z té dobré stránky, nebyl by to ani člověk, ergo ani právník. Večer ho často bývalo vidět s jeho malou plavovlasou paní ve známé zahradní restauraci v centru města, kde se do vysokých sklenic čepovalo světlé pivo přímo od sudu. Někdy tam také sedával u dlouhého stolu, když se sešli kamarádi ze studií, členové jeho studentského bratrstva, kde vykonával funkci “starého pána”, ačkoli podle kalendáře byl vlastně stále ještě velmi mladý. Z časů stříbrného větru a mladistvých bouří a vzdoru mu zůstala na levé tváři velká jizva. Teď už vlastnil malé auto a svou rodinu vyvážel o nedělích do přírody. Na okraji

lesa si vybalili přinesené jídlo a jejich dva malí kluci si hned dokázali zmazat nové oblečky vlašským salátem a zvrhnout na sebe papírové pohárky s kávou, neboť takový už je světa běh a on to věděl.

Dopisy písemnosti a jiná akta, která doktor Klapp a doktor Wieserer nadiktovali, potom slečna Kleinertová vzorně a bez chyby napsala. Byla důvěrně seznámená s právními výrazy a s jejich pravopisem, věděla, jakou šířku okrajů spisu má dodržovat, a stránky, které na konci pracovní doby předkládala k podpisu, voněly čistotou jako čerstvě upečený chléb nebo koláč.

Jen koncipient doktor List si obvykle psával své dopisy sám.

“Za studií se celou dobu pořádně nenajedl,” řekla o něm slečna Sommerová, “ale uvidíte, že to dotáhne daleko.”

“Zvláštní člověk,” řekla paní Kratzenauerová. “Proč tak málo mluví?”

“Tichá voda,” řekla slečna Langeová.

“Ale hlavička,” řekla slečna Sommerová a sáhla si ukazováčkem na spánek, čímž jasně naznačila, o čem je řeč.

“Nesnáším ho,” řekla slečna Langeová. “Takovým lidem se říká šplhouni. Proč tu večer co večer vysedává do osmi nebo i do devíti?”

“Ale šéf ho má určitě radši než tamhletoho,” řekla slečna Sommerová a ukázala na místnost doktora Wieserera.

“No to nevím,” řekla slečna Langeová, pokrčila rameny a její rysy tady, uprostřed kanceláře, ztvrdly. Urazila se, protože ona přece věděla všechno nejlíp. Její snoubenec totiž jezdil často do Říše.

Její snoubenec ovšem býval někdy pryč i v neděli. To se pak slečna Langeová zeptala slečny Kleinertové, zda by nechtěla strávit nedělní odpoledne s ní. Šly do kina, na promenádní koncert nebo do velké cukrárny. Seděly tam u zlatého, královsky okudrlinkovaného stolku, a když dojedly baňaté koblihy s kávovou nebo čokoládovou polevou a domlsaly i poslední zbytek šlehačky z talířků, sledovaly, jak se rodiny snaží pomalu protáhnout mezírkami mezi spoustou natěsnaných stolků, pozorovaly nedělně rozčilené číšnice a nehybné tváře hostů, kteří už našli místo, a také cigaretový kouř, který kolem páté odpoledne už trvale ležel ve vzduchu. Slečna Langeová mluvila stále jen o svém snoubenci a jeho skvělých vyhlídkách, a když nebyl na cestách, říkala slečna Kleinertová, že to vůbec nevádí, protože si aspoň může v neděli odpoledne přešít šaty, vyčistit koberec nebo uklidit ve skříni. Ve svém pokoji nahoře na předměstí, kde měla čerstvý vzduch a výhled na dětské hřiště, potom poslouchala nějaké rozhlasové vysílání a někdy i hru na klavír, protože některé rodiny zůstávaly v neděli odpoledne doma stejně jako ona.

Kolem čtvrté se většinou ozvalo krátké zazvonění a u jejích dveří stál malý obrýlený muž. Měl už jen čtyři zuby a doma mu ležela ochrnutá žena. Slečna Kleinertová mu dala svůj příspěvek, ačkoli věděla, že utrpení ve světě je nekonečné a její příjem ani zdaleka nestačí na jeho zažehnání. Viděla však malého muže, viděla, jak je skromný a bezzubý a jak ho proto jeden zaměstnavatel za druhým odmítá, jak nakonec odevzdaně obléká svrchníček a odchází na svou malou obchůzku a jak ho jeho ochrnutá žena sleduje a prosí, aby byl opatrný, když jde přes ulici.

Večer si slečna Kleinertová našla většinou chvilku času, aby si naposledy zopakovala své penzum italštiny, takže když se po půl roce naučila správně užívat nepravidelná slovesa a dokázala už napsat krátké dopisy, dalo se tvrdit, že udělala velké pokroky.

II.

Slečna Kleinertová navštěvovala celou zimu i na jaře pilně svůj kurs, a když se blížila její čtrnáctidenní dovolená, rozhodla se, že pojede do Itálie. Na slečnu Sommerovou udělalo dojem, když jí ukázala program zájezdu. “Báječné,” řekla, “nová glocknerská silnice, Dolomity,

hornoitalská jezera a k tomu ještě Benátky!” a zatvářila se přitom, jako kdyby ji něco zabolelo při představě takové krásy a tolika prohlídek. Ona trávila dovolenou vždycky na pobřeží v Jugoslávii a na skupinových snímcích, které pak ukazovala, ji bývalo vidět v plavkách. Dámy probíraly společně, kam která o dovolené pojedje, také obě další měly své plány: paní Kratzenauerová jela jen do Karlových Varů k matce a slečna Langeová měla v úmyslu navštívit bavorské Alpy.

A tak se stalo, že slečna Kleinertová nastoupila v Linci do otevřeného autobusu, a ještě než mohla zjistit, kam uložili její ruční kufřík a deštníček, měla náhle menší potíže s dechem, protože silnice byla rovná jako pravítko a autobus ujížděl nečekaně rychle. Tak to šlo až do Welsu. Potom se však kopce zazelenaly lesem a v dálce se objevil jemný obrys hor. Mezi lesem a řekou byla otevřená pole, dopoledne ubíhalo a oni zanedlouho vjeli do úzkých uliček města, dojeli až k mostu, uviděli na březích řeky domy s podloubím a nad hlavami spatřili pevnost Hohensalzburg.

K obědu měli svíčkovou, salát a Sachrův dort a při tom seděli v zahradě u pěkně prostřených stolů, potom je odvezli na náměstí, tam poslouchali zvonkohru, byla to melodie z Kouzelné flétny a dalším bodem programu byl Mozartův rodný dům. Průvodce opakoval, že Mozart složil Kouzelnou flétnu, zavedl návštěvníky do pokoje se staromódními tapetami, ukázal jim také maličký klavír s černými dolními klávesami a bílými horními, u něhož skladatel sedával plný hudebních nápadů, mladý a určitě velice chudý. Přesto že to výstražný nápis výslovně zakazoval, pokusil se jeden z návštěvníků stisknout klávesu. Ozval se tenký a křehký tón, a zatímco jedna dáma mínila “Tady je vidět, jak jednoduchými prostředky se musel spokojit,” a druhá dodala, že “V tom je asi ta pravá velikost”, řidič dole na ulici zahoukal a také průvodce nabádal k odjezdu; všichni nastoupili, projeli velkou údolní krajinou kolem luk a pod horami zahalenými v mracích a k večeri pak dojeli do Zell am See.

Jedlo se ve velké jídelně, u mnoha stolů se mluvilo maďarsky, za okny bylo vidět hru světla na tmavé hladině jezera, byl teplý večer. Jeden z pánů, středoškolský profesor, zkoušel štěstí u hracího automatu, někteří přihlíželi a všichni šli brzy spát.

Časně ráno si slečna Kleinertová vyšla na balkón. Jezero bylo temně modré, okolní hory se jasně rýsovaly v čistém ranním vzduchu, malé plochy sněhu se třpytily v slunci. Slečna Kleinertová ještě nikdy nebyla v Alpách. Na vodě stál člun, seděli v něm mladý muž a nějaká žena, oba v bílém, hotelové zahrady a plovárny byly prázdné. V sousedním pokoji si někdo odkašlal a z přízemí, kde chystali snídani, se ozýval cinkot příborů.

Slečna Kleinertová se oblékla a šla dolů. Někteří hosté už seděli v jídelně, děti dostávaly obvyklou snídani, jedna dáma, která vedla svého malého synka za ruku, zůstala cestou stát u jiného stolu, probírala tam otázku, jaké asi bude dnes počasí, měla na sobě dirndl a ve velké otevřené tašce si nesla vyšívání. Pánové seděli v krátkých kožených kalhotách, někteří četli noviny a slečna Kleinertová pochopila, že zvyklosti zdejšího všedního dne dovolené sahají daleko před příchod jejich společnosti a budou beze změny pokračovat i po jejich odjezdu.

Odjížděli ve spěchu. Vůz vjel do hor a stoupal širokým údolím; viděli stáda krav a dřevěné domky, vůz stoupal mírnou rychlostí, slunce pálilo. Byli teď na slavné glocknerské silnici. Na hranici lesa začal foukat vítr a uvedl celou velkou plochu jehličnatých stromů do pohybu. Slečna Kleinertová dostala závrať, ale vůz jel stále dál nahoru do hor, v ostrých zatáčkách a přitom neměnil rychlost, a když se podívali na silnici pod sebou, viděli, jak stoupají stále výš.

Pás mlhy postoupil kupředu a oni vjeli rovnou do ní. Musela se napnout plachta, protože náhle byli v dešti. Projeli hustým mrakem, dorazili až před glocknerskou útulnu, ve vzduchu bylo cítit dráždivou vlhkost.

Při obědě, který se podával uvnitř, se ukázalo, že v jejich společnosti je nějaký vtipálek. Řekl číšníkovi: “Přineste mi řízek à la Holstein, ale prosím hodně à la.” Spolucestující se hlasitě a srdečně smáli. Pak přišel ke stolu prodáváč různých drobností a slečna Kleinertová si vybrala dva pohledy a poslala pozdrav z glocknerské útulny slečně Sommerové a slečně Langeové. Mezitím se venku mlha dala do pohybu a v malých cárech mýjela skaliska a malá sněžná pole.

Cestou k Pasterzenskému ledovci řekl vtipálek, že nejdůležitější při takových dobrodružných výpravách je neztratit humor. Byl to prokurista jedné bankovní filiálky. “Pozor, milostivá,” řekl, “máte-li v úmyslu upadnout, oznamte mi to předem.” Cesta byla kluzká a prokurista nabízel postupně různým dámám své rámě. Když se mraky protrhly, naskytl se jim pohled na další sněžná pole a na zasněžené vrcholky hor a občas i do širokého údolí. Slečnu Kleinertovou upoutal hlavně pohled na ledovec. Končil polem sutě, ledová stěna byla nazelenalá a plná špinavých trhlin. Odpoledne, zatímco pokračovali v cestě a silnice vedla tentokrát dolů, se obloha vyjasnila. V Heiligenblutu je uvítal krásný večer. Kostelík i údolí ležely v záři posledních slunečních paprsků a za nimi byl nepříliš vzdálený sněhový masiv Velkého a Malého Glockneru.

Před mnoha staletími, dávno před vznikem staré glocknerské silnice a rakouského alpského klubu, se tudy vracel jakýsi dánský dobrodruh domů do vlasti a jedné zimní noci v Alpách zabloudil.

Sníh pak napadal na mrtvého muže a na drahocennou relikvii, kterou nesl. Byzantský císař mu jako odměnu za významné služby daroval několik kapek Spasitelovy krve. Nesl si ji v malé skleněné lahvičce v jedné ze svých vysokých bot. Tak se stalo, že několik sedláků, kteří už v tomto drsném a zbožném století sídlili hluboko v údolích Vysokých Taurů, objevilo druhý den v zasněženém kraji zázrak: ze země zde vyrůstaly tři zelené pšeničné klasy. Odhrabali sníh, a když pod ním našli mrtvého cizího muže, rozhodli se, že mu vystrojí řádný pohřeb. Jejich volci však odmítali tělo vézt. Protože se zvířata nechtěla hnout, sedláci si řekli, že pohřbí muže přímo na místě a bez obřadu. Brzy však došlo k dalšímu zázraku - tentokrát to byla už přímo bota, která vyrůstala ze sněhu. V ní se pak našla i malá svatá lahvička, a biskup, který mezitím už dostal z Byzance zprávu o putování svaté relikvie, dal na tom místě samozřejmě vystavět kostel.

Zájezdová společnost kostel navštívila - byla to už nová stavba, vybudovaná na místě staré, která lehla popelem - a uviděla i monstranci, do níž byla vložena svatá relikvie. Když vyšli z kostela, zjistili, že sem dorazily i jiné cestovní společnosti v dlouhých autobusech. Nová glocknerská silnice značně přispěla k rozkvětu městečka, bylo zde slyšet cizí jazyky, vznikla tu opravná autobusů a postavilo se mnoho hotelů v selském stylu. Slečnu Kleinertovou silně rozbolela hlava. Paní doktorová Wahleová, choť gymnaziálního profesora, mínila, že to zavinila rychlá a častá změna atmosféry, a dala jí tabletku aspirinu. Nijak zvlášť to nepomohlo a slečna Kleinertová musela oželeť večeri. Příští den se dověděla, že večere byla mimořádně dobrá a že se společnost výtečně bavila, hlavně díky prokuristovým vtipům.

Kolem poledne zastavili před stanicí černých uniforem. Elegantní, málomluvní vojáci jim dovolili pokračovat v cestě a slečna Kleinertová se ocitla v Itálii. Cesta však stále vedla jen po horských silnicích, přes horské průsmyky a vysoko položenými údolími.

Viděli červené, bohatě rozeklané Dolomity, nijak zvlášť vysoké, které se rýsovaly na krásně modré obloze, ubytovávali je v nových hotelech s čerstvě nalakovaným světlým nábytkem, dívali se, jak mládež už dopoledne tančí na terasách, a poslouchali, jak se tlumená džezová hudba šíří silným a zdravým horským vzduchem. Hřbitovy, na kterých stály husté řady hrobů s nízkými dřevěnými kříži, pocházely z doby, kdy se v Dolomitech bojovalo. Tehdy se hotelové paláce změnily ve skutečné pevnosti a z malé cukrárny se stalo nebezpečné kulometné hnízdo. Dnes už bylo zase všechno obnoveno, domy dokonce značně zmodernizovány, válečná technika udělala za dvacet let velké pokroky a mohla nyní účelně využívat staveb, terénu i sítě dokonalých silnic. Teď zatím hrála mezinárodní společnost letních hostů na pahorkatých alpských loukách golf. Míček často zalétl mezi hroby vojáků. Vzduch byl čistý a rozhled přímo kouzelný.

Byla tedy toto Itálie, země, o které si slečna Kleinertová ve své fantazii vysnila tolik neurčitých, ale barvitých obrazů, byla toto kolébka oné dobrodružné a tak melodické řeči? Teď ji mohla slyšet denně: mohla poslouchat vrchního, jak připomíná svým číšníkům, aby donesli k tomuto stolu bramborové pyré a k tamhletomu limonádu, někdy to bývalo i bouřlivé, číšníci ostře napadli kuchyni, kuchyně vrchního a vrchní zase číšníky. Pak bývalo slyšet, jak kovová forma prudce narazila na mísu a zavonělo to smaženou drůbeží, zeleninou a pečivem.

Slečna Kleinertová se zdokonalovala v italštině třeba tím, že mluvila s hotelovým vrátným, s číšníkem nebo s pokojskou. “Ah, Signora parla italiano?” ptávali se jí, a když přisvědčila, uslyšela ještě pár slov o počasí a o rušné cestovní sezóně. Hoteloví zaměstnanci provázeli svá slova prudkými gesty a chtěli se tak ujistit, že cizinka všemu porozuměla. Také účastníci zájezdu zpozorovali, že slečna Kleinertová je jazykově zdatná. Prokurista jí začal říkat “naše blondátá Italka”, čímž sklidil smích a úspěch.

Z Madonna di Campiglio jela společnost k jezeru Como, v údolí, kterým projížděli, proti nim pojednou zavál těžký teplý vzduch a přinesl vůni listů, silničního prachu, ale i neznámých plodů. Mezi hory se vsunul kus italské roviny Ted' vídali na jasnějším zeleném pozadí luk jedlé kaštiny a zanedlouho i bledší listy olivovníků. Potom se doslali do bažinaté oblasti a nakonec až k jezeru. Zdejší domy měly bílou, červenou nebo žlutou barvu, střechy byly ploché, na zahradách stály osamělé palmy. Bylo velké vedro, nikomu nebylo do řeči. Odpoledne je zavedli do zahrad vily Carlotta. Chodili do kopce a s kopce a vedoucí jim vysvětloval, jaká je zde pozoruhodná vegetace. Mohl snad čekat, že jim něco řekne jméno pruské princezny, po níž dostal park jméno a který byl plný oleandrů a magnolií a s vyhlídkou na alpskou krajinu se svažoval k zářivě modré vodní ploše? Bylo takové vedro, že slečna Kleinertová vyhledala lavičku ve stínu a sedla si. Příští den je čekalo další jezero a další park v majetku nějakého dalšího šlechtice. Tentokrát to byl hrabě Borromeo - a průvodce vyslovil dvojité r ve slově Borromeo jako když zahmí, čímž chtěl zdůraznit významnost a úctyhodnost tohoto jména. Borromeovi patřil nejen ostrov Isola Bella se zahradou a palácem, cedry a pomerančovníky, ale také Isola Madre a pravděpodobně i všechno ostatní na Lago Maggiore a na jeho březích, jako onomu panu Kanitverstanovi z naší učebnice, kterému patřily domy, lodě i všechna nádhera našeho města a kterého nakonec stejně pochovali.

Přenocovali ve Strese, ale hotel byl prázdný. Hosté - clienti, jak říkal vrátný - jsou teď a la montagna, v horách, a přitom ukázal několikrát hřbetem ruky někam nahoru. Ted' prý je mrtvá sezóna, je troppo caldo, troppo caldo, moc horko. Vypadal, že je ještě mladý, ale byl holohlavý a stíral si z pleše kapky potu.

V Miláně, kde obědvali, jim ukázali dóm, kdysi to býval největší dóm na světě, ale i teď byl stále ještě hodně velký. Ukázali jim slavné obrazy v galerii, většinou s náboženskými náměty a nakonec společnost přivedli k nejslavnějšímu obrazu na světě. Byla to Poslední večeře Páně. Avšak Leonardo da Vinci, který byl nejen největším malířem, ale i nejlepším kreslířem, architektem a inženýrem, si vyzkoušel právě na tomto obraze nový druh barvy. Ted' se to dalo těžko poznat, jelikož velikost a sláva, čím je větší, tím méně se asi stará o to, co uvidí nějaká výprava po tolika a tolika staletích, a přesto zůstává velká a slavná. “Ano, ano,” pravil prokurista, “tak už to bývá.”

Ve Veroně prožívala slečna Kleinertová vedro obzvlášť silně. Ubytovali ji totiž v mansardě a tam slunce pražilo celý den na střechu. Hoteliér se omlouval, že právě probíhají představení pod širým nebem. Však celá společnost měla na ně zajištěné vstupenky, hráli Lohengrina. Seděli v aréně, kam se vešlo mnoho tisíc diváků., a přestože jeviště bylo od nich hodně daleko, mohli děj dobře sledovat. Zvlášť voda, na které připlula labuť a s labutí stříbrný a modrý rytíř, vypadala úplně přirozeně. Opera byla dlouhá. Slečna Kleinertová se podívala, jak se nad arénou klene noční nebe, jak je poseté hvězdami jako bezpočtem zlatých bodů. Poznala Velký a Malý vůz, Mléčnou dráhu a Venuši. Věděla, že někteří lidé odjakživa spojovali a dodnes spojují postavení hvězd s osudem. Ona sama však pověřčivá nebyla. Ale když si uvědomila ty milionové vzdálenosti, tu nekonečnost prostoru a cestu hvězd, a přitom dole na scéně pozorovala operní představení, nemohla se přece jen ubránit nejrůznějším myšlenkám.

Ve Veroně se byli podívat na zeleninovém trhu uzavřeném mezi paláci, prohlédli si náhrobky a další obrazovou galerii a odpoledne pokračovali v cestě do Padovy. Za jízdy bylo o něco chladněji, prokurista dostal zase náladu a začal trylkovat: “Je pochovaný v Pádúji, u svatýho Antoníčka v Pádúji.”

“Kdo je pochovaný v Padově?” zeptala se jedna z dam.

Prokurista to nevěděl docela jistě a řekl jen: “Myslím že Faust.”

“To není možné,” mínila jiná dáma.

Pan doktor Wahle to věděl. O té postavě se ve Faustovi mluví, ale byl to pan Schwerdtlein, manžel vdovy Schwerdtleinové.

Jenže u svatého Antonína žádný hrob nenašli. Seděli však na kamenné balustrádě křížové chodby a dopoledne bylo tak tiché, že slyšeli švitořit ptáčka. Před nimi se zvedala stavba sakristie a kostela a její zdi a střechy stoupaly jako kulisy k jasné kopuli. Cesta pomalu končila, poslední zastávka byly Benátky.

V Benátkách je do hotelu odvezly gondoly, a když v noci slečna Klemertová ležela v pokoji a poslouchala, jak voda pleská na zdi domu, nakonec jí to přece jen připadalo, že si touto svou italskou cestou dopřála cestu do pohádkové země.

Příští den poránu jí však nebylo nějak dobře. Radila se o tom s paní doktorovou Wahleovou a tato velice zkušená dáma pravila, že při takovém cestování často dochází k zažívacím poruchám, a doporučila jí, aby zůstala den na lůžku. Starší tlustá pokojská jí přinesla bujón, čaj a zahřívací láhev.

K večeru se pokusila vstát, i když se cítila slabá, a sedla si do haly. Za vysokým pultem stál vrátný. Slečna Kleinertová viděla za této cesty už hodně hotelových vrátných, ale tenhle byl mohutný, měl brýle se zlatými obroučkami a hustý a úplně černý plnovous. Na dotazy odpovídal do telefonu basem, který zněl, jako když mluví nějaké strašidelné božstvo. Určitě to byl zvláštní a záhadný vrátný, když se vedení hotelu rozhodlo posadit tohohle černého a strašidelného muže rovnou do centra přijímacího prostoru. Zanedlouho se ostatní vrátili z prohlídek a jedna z dam pravila, že slečna Kleinertová o mnoho nepřišla, že viděli zase jen kostely, sochy a jednu obrazovou galerii.

Ale příští den - to už byl poslední den před návratem - mohla slečna Kleinertová jet s ostatními na Lido, i když se necítila ještě úplně v pořádku. Viděla perlově šedé moře, barevné kabiny na pláži a dva mohutné hotelové paláce, které kromě všemožného přepychu ještě umožňovaly těm nejpohodlnějším hostům naobědvat se v přízemí malého restaurantu jen v plavkách a v koupacím plášti.

Poslední večer byla na programu ještě plavba gondolou po Canale Grande, na němž slavnostně svítily lucerny mnoha jiných gondol; projížděli tmavými kanály pod úzkými mostky kolem staveb a do noci se jasně a melancholicky ozývalo varovné volání gondoliérovo.

Bylo už hodně pozdě, když se slečna Kleinertová vrátila do hotelu. Měla pokoj až na konci křivolaké chodby; na jednom z jejích rohů seděla u malého stolečku s lampou tlustá pokojská a látala punčochy a vedle ní seděl strašidelný vrátný. Seděl jen v košili s vyhrnutými rukávy, brýle si odložil. Kdo ví, třeba to byli manželé, třeba žili ve městě gondol a zasněných kanálů a on byl možná docela hodný manžel. Teď už měl po práci a pozdě večer si možná rád sedl k ní a mlčky se na ni díval.

Slečna Kleinertová šla spát. Cesta končila.

III.

Po návratu pokračovala slečna Kleinertová úspěšně a se zájmem ve svém jazykovém studiu. Navštěvovala přednášky, které Institut pořádal, a když při nějaké přednášce přišla řeč na umění a na italskou krajinu, věděla teď lépe, jak si to všechno má představit.

Jedna z přednášek pojednávala o pracovních poměrech v nové Itálii. Mezi posluchači této přednášky uviděla slečna Kleinertová jednoho pána z jejich kanceláře. Byl to koncipient doktor List. “Vy navštěvujete tyhle podniky?” zeptal se jí. Odcházeli pak společně. “Cožpak nevíte,” ptal se jí dál, “že to všechno je jen propaganda? A že to ani není moc chytrá propaganda? Víte, co tihle lidé s námi ve skutečnosti zamýšlejí? Dnes bojují jako údajní dobrovolníci ve Španělsku, zítra

budou bojovat v Rakousku, pozítří tady a nakonec na celém světě. Mají velké plány. V Německu už připravují válku s německou důkladností, s plynovými maskami, s protiletdeckými kryty a se vším, co k tomu patří.”

Slečnu Kleinertovou tyto koncipientovy řeči překvapily. Všiml si toho a dodal: “Ale asi bych vás neměl ovlivňovat.”

“To nic,” řekla slečna Kleinertová, “to vůbec nevádí.” Dodala však, že se nikdy nestarala ani o politiku, ani o náboženství.

Jenže těch řečí o politice a o náboženství musela teď vyslechnout čím dál víc. Protože po obsazení Rakouska se už skoro o ničem jiném nemluvílo. Slečna Langeová byla zvláště rozrušená. Její snoubenec podnikal nyní cesty mnohem častěji a vždycky býval i mnohem déle pryč. Slečna Langeová řekla, že poměry v naší zemi jsou nesnesitelné a že všechno ovládají židi a komunisti. Slečna Kleinertová nepozorovala žádnou změnu, jenomže politika si jde vždycky svou cestou. Co se však židů týká, slečna Langeová řekla, že šéf a jeho postavení je jen jedním z příkladů jejich vlivu a také slečna Sommerová že je židovská skvrna na kanceláři. A Říše že se musí mít na pozoru před svými nepřáteli. Slečna Kleinertová se jistě mohla zeptat, proč tedy právě teď, kdy už je Říše tak šťastná a silná, se zdají její nepřátelé tak nebezpeční, ale dostala opět tlustý dopis od Italského institutu, a když ho otevřela, dodal svým silným papírem, svými plastickými písmeny a zlatým znakem jejímu pokoji slavnostní lesk. Oznamoval návštěvu slavného filozofa Antonia Buoninsegny, profesora univerzity v Římě a člena Velké fašistické rady, ohlašoval jeho přednášku “Etika životní filozofie” a následující večer slavnostní diner v hotelu Esplanade na jeho počest. První, co slečnu Kleinertovou napadlo, bylo: Já na to přece nemám šaty, ale pak začala rychle počítat, sečetla úspory za poslední tři měsíce a netrvalo týden a stála v krejčovském saloně a bílé hedvábné šaty byly téměř hotové; slečna stála mezi dvěma zrcadly, viděla hluboký výstřih na zádech, velkou květinu na levém rameni a záplavu svých rozpuštěných plavých vlasů.

Toho večera, kdy se konala přednáška, byl sál Institutu plný jako nikdy předtím. Nebylo snadné najít místo, ale slečna Kleinertová přece nakonec objevila jednu volnou židli. Známy profesor měl bílou koží bradku, byl obtloustlý a malý a živá očka a ruce mu jen hrály. Ve své přednášce uváděl mnoho jmen, o nichž slečna Kleinertová nikdy neslyšela, ale velcí učenci a vážení kolegové, jak je přednášející nazýval, všichni byli zřejmě zajedno v tom, že život je neurčitý proud, cosi nevypočitatelného, a že jen okamžik může rozhodovat o správné volbě. To byla profesorova moudrost a určité i důvod toho, že po přednášce se kolem něho shromáždili ostatní pánové, pravděpodobně také profesori, a blahopřáli mu, protože tihle profesori zřejmě došli ke stejným závěrům, a on, římský profesor a státní rada, přijímal jejich stisky rukou s velkou radostí a zdvořilými úklony.

Při slavnostní večeři seděla slečna Kleinertová mezi ministerským úředníkem, který s ní chodil na večerní kurs, a jiným pánem, kterého neznala. Pánové byli velmi zdvořilí. Ministerský úředník se ptal slečny Kleinertové, jaká byla cesta, on že prožil s rodinou tři týdny v Rimini, i tam bylo velké vedro, ale od moře stále vanula bríza a jeho malá dcerka si samozřejmě náramně užila koupání v moři. Usmíval se, když mluvil o své dcerušce, a slečna Kleinertová se také souhlasně usmívala. Druhý pán měl dva syny a jeden z nich dokonce studoval na univerzitě. Ano, řekl tento spolustolovník a otec, ten čas tak letí a co se týče Itálie, on už si dávno přeje uvidět nad sebou věčně modré nebe, ale obchody a povinnosti mu neustále všechny jeho sny hatí. Potom však zmlkl a také druhý soused dlouho mlčel, takže si slečna Kleinertová pomyslela, že teď je na ní, aby něco řekla. Ať se však snažila sebevíc, nic vhodného ji nenapadalo, čím by znovu navázala konverzaci. Pozorovala našedlou houbovou omáčku s příchutí vína, kterou byla polita její telecí kotleta, viděla, jak si italský čestný host zastrčil za límec ubrousek a rozprostřel si ho po prsou. Předtím, než se podával kompot, došlo na slavnostní proslov k jeho počtě.

Po jídle se společnost odebrala do jiné místnosti. Zde se podávala v malých šálcích černá káva a pila se vestoje. Ministerský úředník stál se slečnou Kleinertovou, ale brzy se připojil k jiné skupině a slečna Kleinertová stála se svým šálkem sama. Nabídli jí cigaretu a ona si ji vzala, ačkoli jinak

nekouřila. Po chvíli uviděla prázdnou lenošku a sedla si.

Protože italský velvyslanec pořádal ještě téhož večera audienci k filozofově poctě, musela část společnosti pomýšlet na včasný odchod a také slečna Kleinertová hotel opustila. Ve večerním plášti, který jí půjčila slečna Langeová, kráčela po mramorových dlaždicích předsíně podél zlatých mnohoramenných svíců a kolem oprýmkovaných sluhů, kteří jí úslužně otevírali dveře.

Ted' stála na nočním vzduchu, malé parkoviště na opačné straně ulice leželo ve tmě. Při příchodu považovala slečna Kleinertová za nutné předjet před hotel vozem, při cestě domů však čekala na pouliční dráhu.

Doma v pokoji si sedla na lůžko a zavřela oči. Byla velice unavená. V ústech ještě cítila chuť černé kávy a cigarety. A také ubrousek na prsou slavného profesora, šedá omáčka, svícny, namáhavé hovory u stolu a jiné dojmy z tohoto večera udržovaly dlouho jejího ducha v bdělosti.

V září už skoro vypukla válka a jednoho březnového dopoledne obsadila naše město německá armáda. Na vojenské oddíly padal lehký sníh s deštěm a obyvatelé stáli na kraji jízdní dráhy a mlčky přihlíželi vstupu vojsk. Několik mladých chlapců udiveně okukovalo velké válečné stroje, děla a tanky, které stály několik dní na ulicích.

Koncipient doktor List nepřišel hned první den do kanceláře, a když se neobjevil ani další den, vysvětlila to všem paní Kratzenauerová: "Pokusil se utéct, ale nepovedlo se mu to, a tak ted' sedí." A se smíchem dodala: "To byl taky jeden z těch komunistů." Slečna Langeová se na paní Kratzenauerovou přísně podívala a ta okamžitě zmlkla. Obě dámy ted' nosily velké odznaky strany. Co se týče doktora Klappa, ten řekl svým přátelům, že je optimista. Že má čisté ruce a že mu nikdo nemůže vytknout ani to nejmenší, čeho by se tedy měl bát? "A kromě toho," dodal s mrknutím, "mám přece vedle sebe Wieserera." Známi mu na to pravili, že to byl určitě šťastný tah, velmi prozíravý.

Po nějakém čase měla slečna Kleinertová sen. Zdálo se jí o doktoru Listovi, který ted' byl ve vězení, a ve snu viděla jeho i plynové masky, o nichž mluvil. Tu masku však neměl on, ale jednu si nesla paní Kratzenauerová a druhou slečna Langeová, byly oblečeny jako zdravotní sestry, před nimi na vězeňské pryčně ležel koncipient a ony otvíraly plynový kohoutek nad ním. Avšak vedle, na dalších pryčnách, leželo ve velkém sále mnoho dalších koncipientů a i tady byl nad každým lůžkem plynový kohoutek a obě dámy v oblečení zdravotních sester běhaly od jedné plynové trubky k druhé a otevíraly kohoutky. Bylo slyšet silný sykot vypouštěného plynu. Všichni mladí muži, i doktor List, měli však tváře strhané strachem a plakali.

Slečna Kleinertová se probudila a stále ještě slyšela sykot unikajícího plynu. Probrala se však a poznala, že kdosi vedle v bytě si napouští vanu. Do kanceláře přišla s malým zpožděním a dověděla se, že v noci zatkli doktora Klappa.

Od té chvíle spočívala celá tíha práce na bedrech doktora Wieserera. Ted' pořádal konference on a všechny záležitosti řídil také on. Byla to pohnutá doba. V předsíni často čekalo mnoho klientů a doktor Wieserer byl tak zaměstnán, že si někdy dokonce dal přinést oběd do kanceláře a při jídle diktoval. Protože převzal nejen agendu doktora Klappa, ale i případy ostatních kolegů, musel přijmout dva nové koncipienry, a už hledal třetího.

Pro nedostatek místa a pro velký nával práce musel se doktor Wieserer už za několik dnů přestěhovat do šéfovy kanceláře. Měl tam k dispozici i knihovnu a bylo tam vůbec víc místa. Také fotografie vyměnil a na těžkém psacím stole ted' slečna Kleinertová zahlédla obrázek dvou chlapců a baculaté blondýnky.

Zanedlouho stálo před kanceláří velké světle šedé auto, neboť doktor Wieserer přitom, jak byl ted' zapražen a jakou měl zodpovědnost, samozřejmě nový vůz potřeboval. Brzy také přišla špatná zpráva o doktoru Klappovi: oběsil se ve vězeňské cele na vlastních šlích.

Slečna Kleinertová mu šla na pohřeb. Doktor Wieserer jí to povolil, přestože pohřbu se chtěla zúčastnit ještě jedna zaměstnankyně, totiž slečna Sommerová. Slečně Sommerové ostatně ke své

lítosti sdělil, že ke konci měsíce bude muset kancelář opustit.

Pohřeb se konal za řekou, na jednom téměř zapomenutém hřbitově, protože doktor Klapp už před lety zařídil, aby jedno místo vedle hrobu jeho rodičů zůstalo volné. Slečna Kleinertová sledovala se zájmem obřad, který byl pro ni nový: když rabín pronášel v hale pohřební řeč, pánové stáli s klobouky na hlavách. Rabín mluvil o muži, který žil pro zákon a pro právo, mluvil také o zákonu a o právu obecně a slečna Kleinertová musela myslet na svazky vázané v kůži, kterých teď používal doktor Wieserer jako představitel zákona a práva. Nakonec rabín mluvil o zákonu Božím.

Rakev pak vynesli ven a účastníci pohřbu šli za ní. Pohřební sluha rozdal tabulky s černými okraji, které se daly pohodlně držet za dřevěné držátko. Byly popsány hebrejským textem. Slečna Kleinertová si také jednu vzala. Nad hrobem stál kovový rám s příčnými koženými řemeny. Na ně položili rakev a všichni zmlkli. Rabín se modlil a nakonec zvedl ruku a zemřelému požehnal: “Žehnej ti a ochraňuj tě Bůh. Pán nechť tě ozáří svou tváří a je ti milostivý Pán nechť obrátí svou tvář k tobě a dá ti mír a pokoj.” Mezitím uvolnili řemeny a rakev zvolna a s lehkými otřesy klesala dolů. Nikdo se ani nepohnul, bylo slyšet jen sténání ženského hlasu. Pohřební hosté pak přistupovali jeden po druhém k otvoru a každý sesunul lopatkou dolů několik hrudek země. Hrob byl hluboký a dopadající hrušky hlučně narážely na dřevěnou rakev.

Rodiče slečny Sommerové byli pohřbeni také na tomto hřbitově, takže slečna Sommerová šla navštívit i jejich hrob – a slečna Kleinertová šla s ní. Když potom přišly k východu ze hřbitova, byla už pohřební společnost pryč. Zahlédly jen rabína. Náhodou si právě sundal jarmulku a pod ní se objevila pleš orámovaná věncem vlasů.

Dámy nastoupily do pouliční dráhy, která byla touto dobou prázdná. Slečna Sommerová řekla, že poštovní rada mluvil o svatbě, ale že jsou tu ještě nějaké překážky. A najednou sáhla do tašky, vytáhla kapesník a dala se do pláče. Když to slečna Kleinertová viděla, vzala ji za ruku a dala se taky do pláče.

Vzhledem k průvodu mládežnických skupin, který se konal ten den odpoledne, byla změněna trasa elektrické dráhy a do centra museli jet velkou oklikou. Jeli otevřenými poli, projeli vilovou čtvrtí, pak jeli nedaleko Hradu a dómu a nakonec alejí starých stromů kolem někdejší vojenské akademie, podél zdi, za kterou se dá vidět letohrádek královny Anny, vznosná renesanční stavba se sloupy. Dorazili na místo, kde se křížuje několik pouličních drah, a když pak silnice klesala, otevřel se za zatáčkou pohled na město. Bylo květnové odpoledne. Řeka, špičky věží a prejzové střechy zářily v slunci.